

PEZA DO MES

novembro

2016

FOTOGRAFÍA
ALAMEDA DO CONCELLO

XUNTA DE GALICIA

Fotografía. Alameda do Concello

De ti no quedan más
Que estos fragmentos rotos.
Que alguien los recoja, con
amor, te deseo (...)
Fragmentos de un libro futuro
Ángel Valente

¿Qué hace aquí una alameda sin álamos?
¿Qué tiempo roto se quedó en espejos?
Elegías del Miño
V.R. Gracia

A fotografía que comentamos é a copia dunha placa de cristal realizada no primeiro terzo do século pasado na Alameda do Concello. Forma parte dunha extensa colección, rescatada por Fernando del Río nos anos 80 e que foi doada por D. Pablo García Vázquez aos fondos do Museo. A colección componse de numerosas placas de cristal tomadas cunha ICA «Ideal», con obxectivo TESA, de fabricación alemana, que foron realizadas e reveladas polo Dr. García Pérez (médico cirurxán do Hospital Provincial de Ourense), pai do doador.

A fotografía, na que aparece a cara N. do Parque, coas traseiras da rúa Reza, os plataneiros añosos, a fábrica de zapatos e dúas mozas (parentes próximas do Dr. García), está tomada nun ano indeterminado, pero antes de 1927, data en que desaparece o Hospital de San Roque, presente aínda na imaxe. Ademais podemos presumir pola vestimenta das mulleres unha datación cara á segunda década do século XX.

Breve historia da Alameda do Concello

Da Horta do Concello *sensu lato* (Bispo Cesáreo e Alameda do Concello) téñense novas como Horta do Campo dende o século XIII. Trátase dun campo, poboado de «gruñeiros», oliveiras e outras árbores, cunha extensión de 14 ferrados, situado extramuros, entre a porta do Concello e o Hospital de San Roque ao carón do Camiño Real (O. Gallego, 2001). Nel celebrábanse reunión veciñais, feiras, etc... e cara á zona do Barbaña foi un dos primeiros vertedoiros

da cidade. Aínda presentaba o Ourense amurallado e a súa contorna a «característica combinación de cañadas e barroncas» (R. Otero Pedrayo, 1952).

As transformacións que sufríu esta horta son numerosísimas e describiremos soamente algunhas das de maior impacto:

– En 1561-62 iniciouse nela a construción dun hospital, o de San Roque, que substituíu os «*hospitalillos*» repartidos pola cidade, patrocinado polo bispo Francisco Blanco (1556-1565). Este hospital tivo gran relevancia en tódolos andazos e pestes que asolaron Ourense por ser «o único hospital da cidade ata mediados do século XIX, en que pasa ao edificio das Mercedes» (O. Gallego, 2001) e a comezos do XX aos edificios do actual Campus Universitario. En 1927 derríbase para construír no seu soar o edificio de Correos. A súa portada é trasladada á igrexa da Trindade, onde pecha actualmente o seu lado oeste.

Como nota curiosa temos que sinalar que San Roque foi parroquia independente, chamada do «*Hospital de la Caridad e inclusa*», e que «comprendía unicamente o dito establecemento do Hospital» e «era unha parroquia persoal-exenta de territorio ou espazo físico, con xurisdición sobre persoas concretas» (E. Bande e A. V. Madarnás, 1995).

– En 1809 «os rexementos franceses ó entrar pola Horta do Concello afundíanse na lama e tiveron que penetrar polas outras portas» (R. Otero Pedrayo, 1973). O que nos dá idea do estado do terreo.

– En 1854 trázase a estrada Vilacastín -Vigo e o terreo foise ampliando cos restos das obras e o desmonte da vía, dividíndose daquela o soar en dúas partes (Bispo Cesáreo e Alameda *sensu stricto*). Existe un debuxo de Fernández Pérez (1943) que representa a antiga fisonomía da horta: praza trapezoidal irregular, con edificios asimétricos de rudimentaria arquitectura, tendo pola parte norte unha lomba, que era o mercado de forraxes, cunha árbore centenaria e «gruñeiros». Así mesmo, tiña pousada e dilixencias de viaxeiros. Ao leste existía o caserón dos Valladares e ao Oeste abríase a estrada de Castela.

– En 1904 Vázquez Gulías, o arquitecto municipal, inicia una gran transformación do espazo, a unha beira e á outra da estrada. O palco da música, que se montaba e se desmontaba segundo o seu uso, é substituído por un palco fixo, obra de Gulías, con plataforma de Secundino Couto e de Antonio Malingre Ludeña (V. Carballo Calero et al., 1995) e colócase a balaustrada, cos seus barrotes modernistas en ámbolos dous espazos, e as súas piñas, realizadas por *Fundiciones Malingre*, así coma

as dúas singulares farolas que constitúen o «pórtico» da Alameda (L. Trabazo, 1978).

– En 1982 e 1985 realízase a pavimentación, novos axardinamentos, remodelación das cafeterías e o parque infantil (intervencións de S. Alvarado Blanco), con recuperación das pezas da balaustrada, reconstrución das «piñas» e farolas, etc.

– En 1986 instálase o monolito de Cuevillas.

– En 1995 colócase a rodela da primeira turbina que subministrou luz eléctrica a Ourense.

– Posteriormente realizáronse cambios, moitas veces pouco respectuosos, con detrimento de árbores e de salóns clásicos. Tamén se traslada a estatua de Otero Pedrayo e se substitúe pola «Mujer Desnuda» de Luis Borrajo. As últimas incorporacións corresponden ao medidor da calidade ambiental do aire e a ferverza instalada por FENOSA na Tras-alameda, así coma un parking problemático.

Biodiversidade

Vexetais

Dispoñemos de tres inventarios recentes sobre a flora da Alameda:

O de C. Rodríguez Dacal (1997) recolle 22 especies, cun número indeterminado de exemplares. Das especies alí citadas desapareceron 15.

O noso do 21 de agosto de 2005 (2008) consta de 40 especies, cun total de 95 exemplares e 13 conxuntos de plantas recubrintes. Delas desapareceron, nuns dez anos, 18 especies e hai 5 *Ulmus glabra* «*Pendula*» mortos e sen cortar polo pé.

O último reconto fixémoslo o 12 de outubro de 2016 e dá un saldo de 30 especies, con 52 exemplares e 12 grupos de recubrintes.

Hai pois un empobrecemento evidente da biodiversidade.

Hai que sinalar a maiores algunhas herbáceas de interese, naturalizadas nas zonas areosas do parque, como son a macela fina (*Matricaria suaveolens*) e a *Mollugo verticillata*, planta orixinaria de América, moi rara en Galicia e traída como neófito recentemente.

Animais e pragas

Desaparecidos os estorniños, que asolaban a Alameda anos atrás, son agora as pombas (*Columba*

livia) as que destrúen o arborado e representan unha molestia incesante e un perigo sanitario (poden transmitir máis de 20 enfermidades). Tamén aparecen de cando en cando como neocolonizadoras as parellas de rula turca (*Streptopelia decoacto*).

En canto ás pragas hai que sinalar dúas:

Os hemípteros que atacan os plataneiros de sombra (*Platanus hispánica*): *Corythucha ciliata*, coñecida dende hai anos e procedente de América, e o *Arocatus longipes*, lixeiro que apareceu recentemente procedente dos Balcáns. Estes insectos están relacionados cos fenómenos de globalización e tal vez cos do cambio climático.

Finalmente indicaremos que a morte dos umeiros (*Ulmus glabra* «*Pendula*») débese ao ataque masivo do fungo *Ceratocystis*, transmitido por coleópteros escolítidos (*Scolytus sp. pl.*), xilófagos perforadores e minadores da madeira. Recomendamos a corta dos exemplares mortos, aínda en pé, tanto na Alameda como en Bispo Cesáreo.

CLAUSTRO DO PATIO DO MUSEO ARQUEOLÓXICO NA SÚA SEDE DA PRAZA MAIOR

ENTRADA Á SALA DE ESCULTURA DO MUSEO ARQUEOLÓXICO PROVINCIAL SITUADA AO LADO DO CLAUSTRO DE SAN FRANCISCO

INTERIOR DA SALA DE ESCULTURA DO MUSEO ARQUEOLÓXICO PROVINCIAL

MUSEO DE OURENSE

O edificio histórico que é a sede do Museo está pechado ao público por obras de reforma. Aínda así, cando é posible facilítase a súa visita, libre e tamén con posibilidade de guía, para coñecer os restos conservados e descubertos como resultado da intervención arqueolóxica realizada. O soar foi ocupado dende época romana –da que quedan algúns testemuños fragmentarios, pero relevantes na historia da cidade de Ourense–, e seguidamente por unha necrópole altomedieval, para finalmente erguer nel o pazo do bispo de Ourense, construción civil románica do século XII, moi completa e que se definiu na súa totalidade espacial e volumétrica, aínda que foi obxecto de engadidos e modificacións ata configurar o actual conxunto, monumento histórico-artístico declarado en 1931.

ESCOLMA DE ESCULTURA

En canto se realizan as obras de remodelación ofrécese aos visitantes unha visión das coleccións do Museo a través dunha cuidada selección de pezas de escultura, dende a protohistoria ao barroco, na sala San Francisco. Esta é a antiga igrexa da Venerable Orde Terceira (VOT) de San Francisco, que se sitúa ao lado do cemiterio e do ex-convento do mesmo nome, onde están o claustro gótico e a nave da igrexa cos seus monumentos funerarios góticos e renacentistas.

Teléfono : 988 230 430

O horario de visita:

martes a sábado: 9.00 a 22.00 h ininterrompido

domingo: 9.00 a 15.00 h

luns pechado

Outros servizos do Museo

Os servizos de información xeral, biblioteca e consulta de investigadores están dispoñibles na situación provisional do Museo, na rúa Xílgaros s/n, (Centro Santa María de Europa, A Carballeira), 32002 Ourense.

Teléfono: 988 788 439

Horario de atención ao público: de luns a venres, das 9.30 ás 14.30 h e das 16.00 ás 20.30 h

www.musarqourense.xunta.es
mapour@xunta.es

PEZA DO MES:

EDITA: Museo Arqueolóxico Provincial de Ourense

TEXTO: Vicente Rodríguez Gracia

FOTOGRAFÍA: Fernando del Río

MAQUETA: Araceli Gallego

ISSN: 1579-9956

Museo Arqueolóxico

XUNTA
DE GALICIA